

trativa més forta i a una superació dels mètodes econòmics. Tot indica que els capitals eren molt escassos i que les necessitats sobtades obligaren a una sèrie d'operacions de crèdit. Aquests crèdits podien ésser préstecs d'oficials reials, de nobles, de prelats o de la mateixa reina, o bé empenyoraments de vaixela o de joies, o bé vendes de rendes o de jurisdiccions amb carta de gràcia. El canviador era el qui feia les operacions de crèdit, i les assentava als llibres mitjançant una doble anotació procurant d'amagar el guany, que era prohibit per l'Església. El crèdit podia fer-se a base de capital propi o dipositat a la pròpia taula, o bé a base d'atreure capitals mitjançant corredors. L'interès era pagat pel rei amb la venda de rendes, privilegis mercantils o drets de seques, i els particulars feien aquestes operacions amb la intervenció d'un tercer, que solia ésser un jueu. El *mogebell* no és sinònim d'interès, però ho esdevé i representa d'un trenta-tres a un quaranta per cent. El rei reconeixia els deutes per mitjà d'una cautela, que podia ésser venuda amb el seu permís i servia per a justificar el pagament d'interessos. Els prestadors eren gent l'activitat originària i predominant dels quals és difícil de determinar: canviadors, mercaders, burgesos. Les famílies de prestadors avancen en l'escala social: primer adquireixen propietat territorial; després, propietat feudal, amb ennoblement. Un element important és la relació d'aquestes famílies amb l'administració reial. És interessant la llista dels oficials reials de nom, els quals de fet controlaven les riqueses del país: les seques, la indústria (molins drapers), les mines del Conflent. En temps de Pere el Cerimoniós hi ha una sèrie de canviadors que intervenen en els afers econòmics del rei, però després de la crisi del 1381, conseqüència del fet que el bovatge i el do de les Corts de 1377 foren insuficients, els canviadors barcelonins es mostraren prudents, i tornen a aparèixer els jueus. Intervenien també canviadors de Saragossa, i els italians.

Intervenien el PRESIDENT i els Srs. JOAN AINAUD (podria estudiar-se el mecanisme de crèdit en els llibres dels molins drapers de Cardona del segle XIV; els italians expulsats al segle XIII no tornen fins al final del XIV; seria interessant d'estudiar els llibres dels arrendadors de les contribucions de la ciutat de Barcelona) i F. SOLDEVILA (el comerç amb l'Àfrica és molt voluminós, sobretot amb Tunis, però decau després de Pere el Gran; els préstecs jueus a Jaume I són fets amb un interès del vint per cent; els italians són absents només en breus parèntesis). — JOAN - F. CABESTANY, Secretari.

2 abril 1954: Història. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El PRESIDENT presenta el Sr. Gerold Walser, professor d'Història antiga a la Universitat de Berna.

El Prof. WALSER llegeix un treball referent a *César et la découverte des Germans*. Diu que presentarà algunes remarques sobre la política renana de Cèsar. Contra la tesi de Dopsch i de Sundwal, que creien que l'Imperi romà s'havia extingit lentament per decadència, s'ha tornat a posar d'actualitat la que dona importància a les invasions germàniques com a causa de la desaparició de l'Imperi, segons defensa Piganiol. D'aquests pobles germànics primitius, en sabem ben poca cosa; ni tan sols sabem quan el nom de germànic coincideix amb la nostra idea de germànics. L'escola del germanista Much vol trobar germans a la vall del Roine al segle VI o al segle V abans de J. C., basant-se en els *fasti* o actes triomfals, que parlen d'un triomf sobre els *insubres et germani*. Es tracta en realitat dels celtes del nord d'Itàlia, els quals havien demanat i rebut l'auxili dels *gaisati*, coneguts per les notícies que ens en dona Polibi. La confusió de noms no és estranya tenint en compte que els *fasti* foren redactats en temps d'August. Pel mateix fet d'una redacció molt posterior als fets, el Sr. Walser lleva importància a les citacions que apareixen a l'*Ora maritima* d'Aviè. Diu que els cimbris i teutons no són anomenats *germani*, nom aplicat a una petita tribu de la riba dreta del Rin, emparentada amb uns celtes de l'altra banda, i uns altres de civilització celta. Roma pràcticament no conegué els germans fins l'any 52, que Cèsar en dona una noció concreta en els seus

Comentarii. Són, segons Cèsar, els qui posen en moviment les invasions bàrbares. La tesi dels filòlegs alemanys que creuen que les descripcions de Cèsar són textos literaris, és desmentida per Barwick (1951) i Rambaud (1953), que s'inclinen per considerar-lo més polític que no pas literari. La seva obra és la primera que fa diferència entre els celtes i els germans: segons la terminologia oficial de Roma és germànic tot allò que es troba a l'est del Rin, entre aquest riu i el Danubi. Els arqueòlegs, sobretot després dels treballs de Wahle, diuen que les diferències de civilització entre els dos pobles no són gaires, i quant a les restes, no hi ha diferència de civilització entre el territori de la riba dreta i els de la riba esquerra del Rin: si no era per Cèsar, no els distingiríem. D'altra banda, no es troben noms de lloc germànics abans del segle III d. J. C. L'organització —el *comitatus* per exemple—, la construcció, són uniformes a tot el Rin abans de Cèsar. ¿Cal concloure, doncs, que en explicar Cèsar aquesta diferència mentia als ulls de tothom? Sembla que Cèsar no deformà la veritat gaire més del que era corrent entre els generals vencedors per a justificar llurs victòries bèl·liques: cal creure, doncs, el que ell deia, a part aquest marge d'exageració. L'establiment per part dels romans d'un glàncis militar al Rin explica que hagi perdurat la idea de la diversitat. D'altra part, mentre a la banda esquerra del riu, que esdevingué província de l'Imperi, la romanització féu progressos, a la banda dreta la consolidació de les tribus bàrbares no tingué lloc fins molt més tard: llavors la diferència cultural entre la ribera esquerra romanitzada i la ribera dreta bàrbara era immensa. Si Cèsar no ha inventat els germans, ha creat, amb la nova frontera romana, una situació favorable a la formació d'aquest poble, que abans no existia.

Intervenien el PRESIDENT i els Srs. J. DE C. SERRA i RÀFOLS (relacions d'aquesta qüestió amb moments de la nostra història antiga, sobretot del segle III) i F. SOLDEVILA (estudiant les obres de Cèsar, singularment el *De bello civile*, amb el mètode del Comunicant, podríem obtenir moltes dades per a la nostra història). — R. ALBERT I LLAURÓ, Secretari.

9 abril 1954: Art i Arqueologia. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El Sr. RAFAEL BENET, que per encàrrec del Consell de les Valls ha redactat un minuciós inventari artístic d'Andorra, exposa els resultats del seu estudi i anàlisi d'un grup molt important de retaules del segle XVI, dos dels quals són d'un sol autor: *Joan Llobet, pintor de principis del segle XVI a Andorra*. Es tracta, en primer lloc, del retaule major de Sant Joan de Caselles, no gaire ben conservat *in situ* després d'una pila de vicissituds. És una obra de grans dimensions, amb nombroses escenes. El retaule de Sant Miquel de Prats, vora Canillo, venut ja fa anys, passà a la col·lecció Josep M. Costa, i ara el bancal pertany a la col·lecció Joan March; les taules altes són dedicades al sant titular, i els compartiments del bancal contenen escenes de la Passió. Un dels dos retaules és pintat al tremp a l'ou; l'altre sembla a l'oli, i el dibuix i els daurats són executats amb molta cura. El Comunicant examina després la hipòtesi formulada el 1936 per Mn. Pere Pujol, que proposava la identificació del mestre del retaule de Sant Joan de Caselles amb Joan Llobet, pel sol fet que el 1508 contractà la pintura del retaule de l'església veïna de Sant Serní de Canillo, contracte renovat dos anys més tard amb algunes modificacions, entre altres la de poder pintar l'obra de la Seu d'Urgell en lloc d'haver-ho de fer a Canillo mateix com havia estat decidit en principi. Mn. Pujol ja s'adonà del fet que el retaule de Sant Joan de Caselles i el de Prats eren coetanis, però no precisà més. Madurell, en la seva gran recopilació de documents d'art de la Seu d'Urgell no ha pogut trobar altres dades sobre els retaules de Joan Llobet, però sí precisar-ne les vinculacions familiars gràcies a un document de l'any 1502 on ja és esmentat com a pintor de la Seu, i on es testimonia que era fill i hereu del notari Jaume Llobet i nét, per tant, del